

ACADÈMIA CATALANA DE BELLES ARTS DE SANT JORDI

DE L'ENSENYAMENT
DE LES BELLES ARTS

PER

FELIU ELIAS

ACADÈMIA CATALANA DE BELLES ARTS DE SANT JORDI

DE L'ENSENYAMENT
DE LES BELLES ARTS

PER

FELIU ELIAS

Discurs llegit en la sessió pública celebrada el 23
de desembre de 1932

ACADEMIA DE LAS CIENCIAS Y LETRAS DE BARCELONA

DE LAS CIENCIAS Y LETRAS
DE LAS BELLAS ARTES

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

Honorables senyors;
Senyors Acadèmics;
Senyores i senyors:

Després de l'alt honor que ara mateix, dintre l'any que corre, aquesta docta i lluïda Companyia acaba de fer-me en admetre-m'hi, la mostra de confiança que a continuació em donà en confiar-me l'encàrrec igualment honrós de pronunciar el discurs d'obertura de les tasques acadèmiques d'enguany, serien dos afalacs per a envanir-me (i ningú no podria regatejar les raons ben humanes d'un tal envaniment), si no fos que en posar cabells blancs els homes anem elevant el nivell de les nostres passions, bo i relegant la de la vanitat a un passat que es va fent esborradís. I en l'espectaculació cada dia més panoràmica de la vida, aquesta i d'altres passions entranyables van desentranyant-se de nosaltres i les anem veient com una cosa més del món exterior — coses noves, mai vistes, mai com ara admirables, de massa prop que les teníem.

Amb l'adveniment dels cabells blancs les passions transcendeixen de nosaltres i s'eixamplen i eleven en posar-se sobre objectes exteriors : la Família, la Pàtria, la Societat, el nostre temps, el temps pervenir... I la passió de servir ens apar més grandiosa i voluptuosa que la tan somniada de preponderar. Servir, doncs, i poder pressentir o palpar els efectes de la nostra voluntària servitud, aquesta és la passió que ens farà la vida estimulante fins a l'hora de la desaparició.

Així, doncs, l'agraïment de les noves promocions acadèmiques no ha d'ésser pas menor ni major agraiment per l'honor de col·laborar amb les persones eminents de l'antic clos acadèmic com agraiment per la nova ocasió que ens és oferta de servir, des de l'Acadèmia Catalana de Sant Jordi, tota la germandat catalana. La confiança que ens és atorgada pels senyors Acadèmics antecessors nostres és certament molt honorífica, i no sola-

ment pel que cada un d'ells representa, sinó sobretot pel que cada un d'ells i tots plegats feren en actuar tota la vida a benefici de la terra pàtria.

Aquestes no són pas paraules de simple urbanitat ni de convencional solemnitat : són una veritat que amb el renaixement de la nostra terra cada dia esdevindrà més substanciosa i comprensible. Només en temps de decadència podrà esdevenir incomprendible o valedora tan sols com a valor-entès d'una simulació més o menys necessària d'altruisme.

.....

Potser el to d'aquest exordi decepcioni aquells auditors que vingueren a escoltar la dissertació d'un nou acadèmic, portantveu d'un grup d'altres nous acadèmics elegits per la corporació en concepte d'elements joves i renovadors. Potser s'esperava una dissertació més vivaç i picant, més d'acord amb el concepte actual de modernitat... Caldrà, doncs, excusar-me i explicar les raons que en l'exordi i en l'exposició d'aquest discurs no domini el to enjogassat, iconoclasta i lleuger que caracteritza les manifestacions de l'esperit explícitament modern.

Aquestes gràcies de la iconoclàstia, de la lleugeresa i de l'enjogassament que realcen la gràcia natural de la joventut no escauen a la maduresa. — A cadascú el que sigui seu —. Així com la naturalesa ens sembla provident a armar la joventut amb aquelles gràcies estimulants, així mateix ens sembla provident la societat que sap erigir organismes, com el de la nostra Acadèmia, que ordenin, sospesin i destriïn el que de bo i de dolent pugui haver en les gràcies de la joventut. I àdhuc ens sembla que aquestes gràcies seran més originals i fecundes, menys enfarfegades de residus, si els organismes compulsadors són més nombrosos i actius.

Però no vull pas referir-me solament als organismes purament compulsadors, com són les acadèmies, sinó molt particularment als organismes pedagògics, els quals sovint són corol·lari, quan no són també apèndix de les acadèmies. Voldria, doncs, més concretament, aturar-me a considerar la pedagogia de les Belles Arts, matèria cabdal en les activitats d'una Acadèmia com la Catalana de Sant Jordi; matèria l'interès de la qual rebasca les parets d'aquesta casa i s'estén per tot el món artístic, sobretot avui que les arts, les Arts Plàstiques, estan en crisi greu: crisi interna — de conviccions — i crisi externa —, la que provo-

quen els brutals trontolls polítics i socials que es multipliquen i aguditzen cada dia que passa.

Em plauria parlar de renovació i fins de revolució artístiques amb l'esperit demolidor dels meus primers anys de combat en el born de les Arts, perquè en parlar així hom aconsegueix l'aplaudiment i l'adhesió de les joventuts, el sector més encisador de la vida activa; però a part que ja al temps degut ens agitarem tant com poguérem dintre un tal esperit revolucionari i demolidor, són tants i tant diversos dels d'antany els factors que han actuat en l'evolució artística contemporània, que ara aquella actitud, aquella peculiar mena de revolucionarisme, resultaria paradoxal i anacrònica, i, per tant, ultra ridícula, contraproduent.

Això no vol dir, però, que ens resignem a una actitud passiva o satisfeta, com la d'aquell qui aconseguí revolucionar una excessivament lenta evolució artística, o com la d'aquell altre que es ret descoratjat en vista del fracàs. De cap manera. El que pretenc en aquesta ocasió és continuar el combat, però no pas amb aquell esperit revolucionari dels primers anys de l'actual centúria, sinó amb un esperit més aviat reaccionari, o, si voleu, amb un esperit altrament revolucionari, o contrarevolucionari. No pas perquè calgui renegar de l'esperit d'avançada que les Belles Arts mantenien a les acaballes del segle XIX i al començ del XX, sinó per tal de denunciar la falsa ruta que aviat, a partir de l'any 1910, poc més o menys, emprengueren les Arts Plàstiques, per culpa dels esteticistes primer, i molt assenyaladament per culpa dels literats posats a definidors de les Arts Plàstiques; i en segon lloc, per culpa dels pedagogs, per culpa de la nefasta pedagogia elementalista i universitària congriada a Ginebra i estesa després arreu, àdhuc a l'ensenyament de les Arts Plàstiques.

Ja fa anys que combató les desorientacions esteticistes del post-Impressionisme; i en aquest combat m'he guanyat bona fama de reaccionari i d'incomprensiu. Tanta fou aquesta mala anomenada, que en certs moments vaig arribar a témer que els meus contraopinants tinguessin tota la raó : que la meva repugnància per al Cubisme, per al Dadaisme i per al Sobrerealisme no fos sinó aquell fenomen d'inadaptació dels esperits caducs envers les coses i els costums nous. Vaig témer aquesta caiguda, no solament pel que té de negatiu tota manifestació de senilitat, sinó, també, i molt principalment, pel que representava d'anorreament de la meva fal·lera més grata i comprovadament eficaç: la visió objectiva de les coses i dels sentiments. Foren, doncs, aquells vint anys de combat vint anys d'angúnies mortals : vint

anys de descrèdit palpable, adés revoltant, pel que tenia d'injust i d'apel·lable, adés aclaparador pel que podia tenir de justificat. A la fi la llum es féu nítida i pogué veure que els vint anys de pugna foren un bon període de prova, coronat, ai las, per un èxit més esclatant del que em podia esperar. Avui dia ja ningú, ni els darrers conreadors d'aquestes insanitats pseudo-esteticistes, ningú no es pren seriosament el Cubisme, el Futurisme, el Surrealisme i tots altres Dadaismes... No cauré en la fatuïtat de creure que aquestes escoles contagiades a tots els pobles civilitzats del Planeta morissin perquè les combatés en aquest recó de la Mediterrània un obscur artista aficionat a escriure de coses d'art. Aquelles escoles moriren perquè havien de morir, encara que ningú no les hagués combatudes : moriren perquè nasqueren amb vida precària, sense contingut. No eren idees; eren falòrnies... Però, deixeu-me la vanitat pueril d'haver-les denunciat com a falòrnies quan estaven aureolades d'èxit, quan les joventuts s'hi embadalien com si fossin idees profundes, pletòriques de substància. — I és per raó d'aquesta ridícula minoria combativa contra una majoria esgarriada que ara mateix em lamentava del meu propi èxit. ¿No hauria estat millor que, almenys a la nostra terra, terra de seny i de solta seculars, hagués estat la majoria de les noves promocions la que atacés una ridícula minoria, la que es revoltés amb raons nodrides contra les insanitats d'una estètica indigent i bàrbara que ens venia d'altres terres?

El desastre esticista i artístic és avui tan enorme, que qualsevulla forma de reacció, inclús la que reculi cap a l'academisme més somnolent, serà un guany. Desastre igual constatem en la Pedagogia general. L'escolasticisme, l'academisme de la fi de segle eren funcions tan inertes, que esdevenien àdhuc perniciosos, talment com la inèrcia cadavèrica esdevé pestilència si hom no cuita a sebollir el cos mort. Aquest sebolliment és el que reclamàvem els revolucionaris d'antany en assaltar l'Escola i l'Acadèmia. Però si bé el diagnòstic semblava encertat, com que el pronòstic era equivocat del tot, resultaven ambdós tan inoperants i perniciosos com un altre cadàver insepult. Hi hagué, en efecte, un fals punt de partida en la reacció que aleshores es produí contra la degeneració de l'Escola. L'error, el fals diagnòstic fou de creure que l'Escola dequeia per manca de llibertat, per un excés de disciplina, quan justament l'autoritat, el mètode i la disciplina són condicions *sine qua non* de tota escola. Llevem a l'Escola, a tota escola, de qualsevulla matèria que es tracti, aquests atributs o categories d'imposició i de fixació, i ja no

existeix Escola... Seguiu anomenant Escola, si voleu, el lloc on és donin nous ensenyaments basats en altres programes desprovistos de mètode, disciplina i autoritat, i encara que l'edifici anomenat escola estigui ple de professors i de deixebles, us trobareu que només hi hauran ensenyadors : no hi haurà ni un sol ensenyat. — No : el mal de l'Escola degenerada estava en aquests dos morbes : primerament, la disciplina i el mètode arribaren a fer-se insuportables; segonament, el nepotisme instaurador d'un professorat inepte i la inexistència d'una pedagogia de les Belles Arts destruïren l'autoritat professoral. El que hauria convingut, doncs, en aquell gran moment que tothom era conscient de la caiguda de l'Escola i de la necessitat de renovar-la, no era pas negar l'autoritat del professor ni proclamar la llibertat del deixeble; no pas repudiar la disciplina i el mètode, sinó vivificar aquests elements de catequesi. El deixeble acut a l'Escola sense saber res de res, amb la seguretat que els professors ho saben tot i que els comunicaran llur ciència i experiència. Els deixebles van a l'Escola amb una subconsciència d'esclau, no pas amb consciència de llibert : volen, de manera subconscient, esclavitzar-se temporalment. Al professor, a l'Escola, interessen atorgar això, ben armar-se per a poder-ho oferir amb màxima eficiència, amb elegància i art de bo de bo, que facin agradosos els estudis, i, si pot ésser, que àdhuc els facin engrescadors. A l'Escola convé de fer imperceptible l'esclavitud que implícitament reclama el propi deixeble. Si en lloc d'aquests avantatges l'Escola ofereix uns programes torturadors que accentuen i fan massa conscient aquell esclavatge tan sols subconscientment sol·licitat; si els professors se li presenten ignorants de l'art, o de la pedagogia de tal o tal art, com ho són els propis desvalguts escolars; si l'Escola és incòmoda, malsana o mal utilçada, aleshores el conflicte és inevitable. I si aquest conflicte es vol resoldre amb el programa llibertari de la pedagogia ginebrina, en tal cas el remei no serà sinó un pal·liatiu verinós, de conseqüències a més llarg termini que les que dimanen de l'escolasticisme degenerat, però molt més greus, perquè determinen la decadència de les arts, posem per cas, ja que parlem de pedagogia de les arts; decadència universal com la que estem vivint, quan la falsa pedagogia s'universalitza.

Però tal vegada no foren falsos punts de partida el de l'estètica d'avançada ni el de la pedagogia de la llibertat. Tal vegada tot aquest barbre teoritzar no fou sinó la coonestació d'un decandir de les valors d'intel·ligència en un estadi més avançat

de la civilització, més avançat que els altres moments anteriors de decadència. Més conscients que en altres períodes decadents, i, per tant, més llatzerada la consciència dels nostres contemporanis, volgueren aquests cohonestar la degradació massa palesa, bo i justificant, amb unes teories del menor esforç i de la llibertat, teories tan més sofisticades com més la corba involutiva s'enfonçava, la inconfessable impossibilitat d'esforç : els homes s'empecarien pudorosament una teoria de la peresa i àdhuc de la inintel·ligència màgiques, de la imbecilitat sublim (el Dedaisme), la qual els permetés de salvar amb decència d'homes més cultivats que mai aquest moment de misèria intel·lectual i sensitiva, el qual fos potser de curta durada. La humanitat, com l'home, es permet de vegades frauds de gran finesa i de pregon abast moral, encara que l'aparença sigui del tot immoral; i, al contrari, també frauds d'una aparença angelical que amaguen pregones intencions d'amoralisme diabòlic.

Siguin quines siguin, però, les causes primeres i més recòndites de la decadència artística que tothom lamenta, hem de considerar ben destacadament el fet d'aquesta decadència i les seves causes immediates : les falses teories, la falsa estètica, la pedagogia anarquista. Segons els postulats d'aquestes teories, l'infant tindria uns tresors d'espontaneïtat o d'ingenuïtat creadora que la pedagogia tradicional cohibiria criminalment amb la imposició de tot un sistema d'abstraccions, de convencions i de valors-entesos que, com tot valor-entès, no tindrien cap valor en si mateixos; un sistema de falsedats que no tindria altra importància que la que li volgués concedir la rutina i la que imposés el despotisme de la gent adulta, amb notori abús d'autoritat i de força. Tant com arreconéssim, doncs, aquest sistema de falsedats, bo i deixant en llibertat completa l'infant per tal que ell descobrís el món al seu albir, tant major seria la seva aprehensora fecunditat; alhora que, desembarassat de les coaccions, del tedi i de la irritació que en els esperits infantils produeix el principi d'autoritat, deslliurat l'esperit infantil de tota metodologia infrangible, de la mnemotècnia i altres tortures de la pedagogia tradicional, l'alumne aprendria més alegrement i, per tant, més de pressa i més indeleblement.

Però aquest programa, que a simple vista sembla molt enraonat, molt humà i de gran abast psicologista, és en realitat tot el contrari; és una puerilitat, viver de carrincloneries, sobretot; una demostració flagrant de limitació psicologista, i, des del punt de vista de l'infant, programa de cruelíssima inhumanitat, un

vertader crim a llarg termini, perquè els nois instruïts i educats segons aquest credo pedagògic són els més ineptes, un cop finida l'edat escolar i tan bon punt l'adolescent ha de contreure les responsabilitats del ciutadà i ha de guanyar-se la vida.

Això ho explicaré ara, si us plau, per peces menudes.

És un fet palès i constatat al través de mil experiències fortuites o predeterminades, que l'infant no posseeix aquell suposat tresor d'innèitats creadores que li atribueix la nova pedagogia. L'infant ve a la vida amb una potencialitat A o B d'activitats, d'esperit original, de facultats creadores, i aquestes virtuts innates no es manifesten sinó en molt petita part i molt lentament quan s'abandona l'infant a les seves pròpies iniciatives. Així, els salvatges, germans nostres, que arriben a desenrotllar forces instintives superiors a les dels civilitzats, però molt inferiors a les forces alhora instintives i intel·lectuals que desenrotlla l'home civilitzat. Si l'home no ha de vegetar en la selva i més aviat té el pervenir entre la gent civilitzada, li cal, doncs, fer-se apte per a la col·laboració en les meravelles espirituals i pràctiques d'una civilització que resulta més fecunda com més internacionalitzada. I aquesta aptesa l'aconseguirà més eficient, més rica de tota mena de dons espirituals i materials, com més rica també ella sigui de convencions i d'abstraccions. Lluny de considerar-les mentida i enfarfec, les convencions, els valors-entesos i les abstraccions han d'ésser considerades la conquesta més poderosa de la Humanitat, la meravella de les meravelles, la mateixa textura de la Intel·ligència. I no oblidem que només per la Intel·ligència l'home ateny el llindar del sobrehumà. En efecte, ¿què és el propi llenguatge, sinó un sistema de valors-entesos? I així mateix la numeració, i el pentagrama, i tota la bastida titànica de les ciències exactes? Què son, sinó abstraccions, la Filosofia, la Metafísica, les Matemàtiques? Què són, sinó convencions, el comerç, la moneda, la Política, la Sociologia..., etc., etcètera? ¿Pot, doncs, l'infant que enviem a l'escola a aprendre de moure's, més endavant, en la vida civilitzada, fiar-se a una pedagogia que menysprea aquestes valors de convenció només que per la raó del pejoratiu que engegadament i rutinàriament el vulgus atorga al concepte de convencionalisme? ¿Podem confiar els nostres fills a aquesta pedagogia embadalida en el paradísisme de Rousseau, pres al peu de la lletra? ¿Podem fiarnos d'aquests pedagogs que deixen l'infant que aprengui amb tota llibertat el que vulgui i que amb la mateixa llibertat deixi d'aprendre allò que li desplagui? Una pedagogia que ho fia

tot a l'atzar d'aquell suposat creacionisme innat de l'infant, quan és palès que l'infant no sap res i vol saber-ho tot : coses, fets i sobretot convencions? Què hem de pensar d'una pedagogia de la creació espontània, portada fins a l'extrem de suprimir l'estímul dels premis i dels càstigs, fins al punt de preocupar-se més de no fer sofrir l'infant amb l'esforç de l'aprenentatge que d'ins-truir-lo i educar-lo? ¿Serà per ventura impossible trobar la manera incruenta i digna d'emprar premis i càstigs, a manera de doble estimulant? I, ¿no és aquesta tàctica dels premis i càstigs, aquesta pedagogia de l'esforç esgraonat, un mirall i un bon prefaci allisonador, suau i progressiu de l'esforç, dels premis i dels càstigs que el noi haurà d'afrontar en la vida adulta? ¿No és cert que el càstig es pot reduir fins a la total desaparició de la punició directa i contundent, bo i limitant-lo a la no atorgació de premis? ¿No és ja un càstig la privació de premis si els premis no són negats a tothom?

En la pedagogia nova aplicada a les Belles Arts la llibertat comença a l'escola de pàrvuls, bo i deixant que el noi dibuixi el que li vingui de gust, les invencions més fantàstiques o qual-sevol caprici que els pedagogs de la llibertat imaginin una meravella d'ingenuïtat fecunda, quan la major part de les vegades, per no dir sempre, no és sinó un dibuix reminent de les incontables turpituds gràfiques que saturen la vida moderna, inclús la vida de l'infant, a casa, al carrer, a tot arreu.

Després, a l'Escola elemental i àdhuc a les escoles superiors de dibuix, de pintura, d'escultura, la llibertat del deixeble persisteix : cal que el noi vagi descobrint la tècnica : l'art d'encaixar i de proporcionar, els secrets de l'escorç, les lleis de la perspectiva, les dificultats del modelatge i dels traspessos, els misteris del color, etc., etc. — Que sobretot el professor no s'imposi! Que no malmeti amb la seva personalitat la del deixeble!, la qual se suposa meravellosament creadora de manera innata en tots els alumnes.

Gravíssim error!... L'estudiant de Belles Arts va a l'Escola encara amb major delit d'esclavatge del que mena el primari a l'escola primària. Va a l'Escola de Belles Arts a aprendre l'ofici: tots els trucs de l'ofici, tota la prestidigitació tècnica, tots els il·logismes de la visió objectivada, totes les contradiccions formals de la dicció artística. No hi va pas a aprendre una interpretació artística del món, ni com s'aconsegueix una personalitat, perquè això ja és innat o no es produeix mai, per més que ell i els mestres s'escarrassin; així mateix no li cal témer la pèrdua de la

personalitat, si la té, encara que els mestres i els programes s'hi esderneguin. El professor més despòtic no podrà sinó momentàniament influir sobre l'estil del deixeble : un cop fora de l'Escola, aquest retrobarà espontàniament la seva personalitat, i gairebé sempre la repescarà dintre mateix de l'Escola. Això és el que sempre s'ha produït abans de la pseudo-renovació de la pedagogia de les Belles Arts, en els moments més escolàstics de l'Escola, que són justament els períodes culminants de la Pintura, de l'Escultura, de l'Arquitectura i de les altres Arts aplicades. D'altra banda, la pedagogia de la llibertat no impedirà que els deixebles de més feble personalitat conreïn un art que no és sinó la imitació de l'art del professor. I això és també el que sempre s'ha produït, àdhuc a la nostra terra, en determinades acadèmies de dibuix i en alguna aula de l'Escola Oficial de Belles Arts. — La pedagogia de la llibertat és, doncs, una greu equivocació, condemnable de cap a peus i sense eiximents: no se la pot considerar seriosament. La seva llibertat és una llibertat a deshora, la qual labora en definitiva per la més repudiable esclavitud dels infeliços que s'hi abandonaren.

Cal, doncs, reaccionar cap a un nou escolasticisme, tan rigorós com plaent. Cal reaccionar-hi per raons múltiples. Les principals són les següents:

Perquè les millors èpoques artístiques són les que es generen sota les més severes disciplines escolàstiques.

Perquè el deixeble va a l'Escola no pas per descobrir el secret del geni, sinó per aprendre una tècnica. I cal sotmetre's als programes escolars, perquè tot aquell qui sol·licita ensenyaments és un voluntari sotmès, encara que en moments d'esgarriament arribi a imaginar que el que cerca a l'Escola és llibertat de no aprendre o de desaprendre : absurd i contradicció, això darrer, explicable només quan, a l'hora de les grans fadigues col·lectives, les idees esdevenen entrenyinales.

Perquè a l'Escola el deixeble no hi va pas per ésser original, sinó per aprendre d'ésser-ho fora de l'Escola; i perquè no es pot ésser original si prèviament no es posseeix la tècnica, l'ofici, l'art d'ésser-ne. No es pot ésser original en pintura, per exemple, si sobre aquesta art només es posseeixen idees originals.

Perquè àdhuc els esperits incapaços d'originalitat valdran per la tècnica que arribin a dominar, i sense ella no valdran res.

Perquè àdhuc l'esperit revolucionari requereix una bona preparació escolàstica; per a combatre o reformar l'Escola calen els coneixements que la mateixa Escola proporciona — i no en calen

d'altres. I és un fet innegable que tots els artistes innovadors han passat per l'Escola. Sols els falsos innovadors, sols els revolucionaris espuris o imitadors es recruta entre els franc-tiradors de l'autodidactisme.

Perquè no hi ha cap necessitat d'afegir l'anarquia artística i esteticista a l'anarquia social. Cada dia més internacionalitzada, la Humanitat necessita també repudiar més conscientment un llibertarisme que és l'antítesi de la llibertat individual i col·lectiva. Cada dia més civilitzats, els pobles se senten també cada dia més independents, més oposats a la regressió llibertària, pròpia tan sols de les petites tribus més bestialitzades: pseudo-edenisme que, enllà de les teories del llibertarisme d'anyell, es converteix, en la pràctica, en una damnació d'enuigs i privacions de tota mena. L'edenisme vertader està en la civilització, en l'actual civilització, atapeïda certament de dolors i d'injustícies, perquè així mateix es troba atapeïda de possibilitats redemptores. Sols quan la civilització s'intensifica és quan els dolors i les injustícies es fan notoris, i, per tant, protestants, i, per tant, corregibles.

En aquesta obra de redempció humana les Belles Arts tenen destinat un lloc dels més gloriosos i eficients, encara que ningú, ni els mateixos artistes, no ho sospiti. Ja en altra ocasió semblant vaig desenrotllar aquest tema: no cal ara allargar més aquest parlament bo i tornant a parlar-ne. Siga'm permès tan sols de concloure, de passada, el que en aquella ocasió conclouia. En revelar la grandesa, l'admirabilitat del món, l'artista plasticista es troba en la situació gairebé sobrehumana de comunicar, amb aquesta admirabilitat de tota cosa, de tot acte, de tot ésser, un optimisme, un assaboriment de la vida, que és com la beatitud en el feinejar quotidià; aquell encisament fecund i somrient del *Cant espiritual*, de Maragall; *La escondida senda*, de fra Lluís de Leon... Però no oblidem que per a poder expressar la precitada admirabilitat de tota cosa, de tot acte, de tot ésser, cal un ofici; sense la tècnica, sense l'art — deixeu-m'ho repetir —, l'artista més sensible, el més sublim aprensiu del món exterior, no es podrà expressar. Tant com sigui destre la mà, així podrà expressar aquell contentament extàtic i constant de la vida.

* * *

Vaig a acabar. No pretenc pas amb les anteriors crítiques i suggestions influir immediatament en la reforma, de tothom

desitjada, de l'ensenyament de les Belles Arts. És molt difícil canviar els costums, i més encara quan s'han imposat a la vida de les corporacions oficials. La creença que la pedagogia de la llibertat absoluta ha tornat de mort a vida l'ensenyament és tan estesa, tan generalment acceptada, que ha esdevingut com una superstició; i tant és així, que hom l'accepta a ulls clucs, hom no gosa contradir-la, encara que hom instinctivament la repudii, a desgrat de constatar-la desastrosa. Una tan empedreïda rutina és la característica de les supersticions. D'altra banda, jo no puc defensar una tendència tímida cap a les mitges solucions, una feble regressió cap a la pedagogia tradicional com la que es comença a dibuixar entre els elements més sans de la pedagogia llibertària. Pel que fa a l'ensenyament de les Belles Arts, crec més aviat en una reacció completa cap a la pedagogia antiga, cap a la total restauració de l'autoritat, cap al retorn complet a la disciplina i als mètodes antics, incloent-hi, pel que fa als ensenyaments elementals, la restauració de la còpia dels guixos clàssics i àdhuc, per respecte a les intel·ligències més obturades, el dibuix de làmina. Ja veieu, senyores i senyors, que la meua posició pot semblar monstruosament reaccionària, unànimement inacceptable. Per tal que aquestes idees comencin a ésser preses en consideració caldran probablement majors i més extensos fracassos de la pedagogia llibertària; caldrà que els propis alumnes reaccionin i vegin clar què és el que els convé : si descobrir intuïtivament com es fa per a pintar i esculpir genialment, o si allò que corre més pressa és l'aprendre simplement com es fa per a dibuixar, pintar i esculpir. Tal com ara estan les coses és molt difícil que els alumnes tinguin aquesta percepció clara dels extrems del problema de l'ensenyament de les Arts. Els alumnes han posat llur problema com el problema obrer; i això és absurd fins a la comicitat...; si bé és just de confessar que bona part del professorat dels darrers temps ha justificat aquella actitud còmica dels alumnes. La salvació de l'Escola per vies de reacció és, doncs, ara com ara, una utopia o una solució a llarg termini, com totes les solucions massa revolucionàries. — Un dia o altre, però, s'ha de començar a parlar de les utopies. Un cop posats en aquest camí, podrà ésser que el recorreguem fins al capdavall.

He dit.